

*Бігарі Марина Іванівна,**аспірантка кафедри української мови ХарПІ НАДУ, м. Харків**ORCID 0000-0001-8559-5112*

УДК 35.323:342+316

doi: 10.34213/db.21.01.29

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто організаційну структуру органів управління, раціональність побудови якої визначає успішність функціонування всієї системи управління. Встановлено, що організаційний механізм реалізації державної мовної політики – це, перш за все, система, призначена для практичної реалізації державної політики у сфері мовних відносин, яка (система) має визначену структуру та методи регулювання й розвитку таких відносин (завдання, функції, повноваження, важелі, ресурсне забезпечення). Доведено, що в державі створено розгалужену структуру саме на центральному рівні, на яку покладене завдання провадження мовної політики, хоча окремого органу так і не створено. Більше проблем, на нашу думку, зі структурно-функціональним забезпеченням провадження політики саме на регіональному та місцевому рівнях, сьогодні воно майже відсутнє. При цьому слід зробити акцент на тому, що саме на цих рівнях безпосередньо й відбувається реальна реалізація мовної політики, вони є найближчими до громадян та їхніх проблем.

Ключові слова: державна мовна політика України, механізм публічного управління, організаційний механізм управління, структура, повноваження.

Постановка проблеми. Необхідність впливу держави на регулювання мовних відносин актуалізується багатофункціональністю саме державної мови як соціального інституту, який забезпечує належне функціонування національного організму, виконує функцію засобу офіційного спілкування в країні. Крім того, державна мова є однією з основних ознак держави, що дозволяє її ідентифікувати як самостійну і суверенну державу. Дослідженню засад державної мовної політики України сьогодні приділено достатньо уваги з боку наукових кіл, різних осередків активістів, інтелігенції та ін. В умовах

непланомірного несистемного розвитку мовних відносин в Україні, що спричинено низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, дедалі більшого значення набувають дослідження підходів до формування ефективної системи публічного управління зазначеною сферою, а також взаємозв'язків її складових елементів. Важливе місце серед останніх займає організаційна структура органів управління, раціональність побудови якої визначає успішність функціонування всієї системи управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження проблематики державного регулювання мовної політики в тих чи інших вимірах присвятили праці вітчизняні науковці Д. Абрамова, В. Гошовська, В. Дрешпак, В. Заболоцький, Т. Ковальова, Ю. Куц, О. Крюков, І. Лопушинський, П. Надолішний, М. Пірен, Н. Попович, П. Редін, С. Римаренко, О. Сергеева, В. Терещенко, Є. Ткаченко, Г. Янковська та ін. Обґрунтуванню підходів до механізмів реалізації мовної політики, підняттю престижу української мови як державної присвячені окремі дослідження Л. Белея, Д. Власенка, Г. Панченко, Г. Євсєєвої та ін. Разом із тим, питанням функціонування та розвитку організаційної структури управління зазначеною сферою уваги приділено недостатньо.

Метою статті є аналіз структури органів публічної влади, відповідальних за формування та реалізацію державної мовної політики в Україні, а також окреслення перспектив її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Узагальнення підходів до з'ясування суті і складових механізмів публічного управління дозволяють зробити висновок про те, що організаційний механізм управління – це система, призначена для практичного здійснення управління й досягнення поставлених цілей, що має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним нормативно-правовим забезпеченням та ресурсами (кадровим, інформаційним, фінансовим та ін.).

Отже, організаційний механізм реалізації державної мовної політики – це, перш за все, система, призначена для практичної реалізації державної політики

у сфері мовних відносин, яка (система) має визначену структуру та методи регулювання й розвитку таких відносин (завдання, функції, повноваження, важелі, ресурсне забезпечення). Все зазначене розкриває поняття структурно-функціонального забезпечення реалізації державної мовної політики.

Щоб проаналізувати ефективність організаційного механізму формування та реалізації мовної політики, який функціонує сьогодні, пропонуємо як вихідні положення систематизацію основних ознак (засад) цієї політики та механізму публічного управління взагалі, а своєрідними критеріями дієвості саме організаційного механізму буде виступати те, наскільки він може забезпечити реалізацію цих засад на практиці:

1. Організаційний механізм повинен забезпечити процес формування та практичну реалізацію основних засад та стратегій державної мовної політики.

2. Державна мовна політика Україні має дві основні складові (розвитку та захисту державної мови, регулювання мовних відносин у державі), тому управлінська структура повинна відображати реалізацію політики за цими напрямками.

3. Реалізація політики повинна охоплювати всі регіони і позначатися на всіх рівнях управління в державі.

4. Взаємодія з громадськими інституціями, їх участь у формуванні й реалізації мовної політики, як і будь-якої іншої, – ознака сучасної концепції публічного управління.

Науковці зазначають, що в Україні відсутнє законодавче закріплення структури управління в державі. Аналізуючи організаційний механізм реалізації державної мовної політики, систему суб'єктів публічного управління за рівнями управління, В. Мамонова обґрунтовує такі чотири рівні управління в державі:

– вищий рівень – Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України;

– центральний рівень – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади (станом на 01.01.2020 р. це служби, агентства, інспекції, ЦОВВ зі

спеціальним статусом, колегіальні органи (національні комісії), інші ЦОВВ);

– регіональний – обласні державні адміністрації та територіальні органи ЦОВВ (головні та міжрегіональні управління), обласні ради;

– місцевий – районні державні адміністрації та територіальні органи ЦОВВ (районні та міські управління, відділи), органи місцевого самоврядування територіальних громад, сільські, селищні, міські голови і старости населених пунктів територіальних громад [2].

Виходячи з того, що мовна політика має дві складові (щодо регулювання мовних відносин, розвитку й захисту мови), то й структура організаційного механізму управління повинна відображати ці зазначені напрями. Так, основними суб'єктами формування та реалізації мовної політики *в площині регулювання мовних відносин є такі*: Верховна Рада України (комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики), Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство освіти і науки, інші міністерства, колегіальні органи центрального рівня (ради, експертні ради, комісії тощо), відповідні структурні підрозділи обласних і районних державних адміністрацій, територіальні органи ЦОВВ, виконкоми органів місцевого самоврядування територіальних громад та сільські, селищні, міські голови і старости населених пунктів територіальних громад, громадські установи й організації та ін.

Щодо іншої складової мовної політики – *розвитку і захисту державної мови*, то, крім зазначених вище органів влади, слід виокремити такі суб'єкти: Уповноважений із захисту державної мови, Інститут української мови НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Національна комісія з питань правопису при Кабінеті Міністрів України, Координаційна рада з питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України при Міністерстві культури й інформаційної політики, Національна комісія зі стандартів державної мови, а також громадські установи й організації та ін.

Ключовими поняттями у представленому вище визначенні організаційного механізму є “структура”, “завдання”, “повноваження”, а також

“засоби впливу”. До того ж на практиці саме за цими критеріями, можна визначати й результативність організаційного механізму в цілому. Тобто виникає логічне запитання щодо того, яким чином формувати відповідні організаційні структури реалізації мовної політики та які засоби впливу при цьому необхідно використовувати, щоб досягти мети цієї політики?

Формування та реалізацію державної мовної політики в Україні, а значить регулювання мовних відносин, забезпечення та захист державної мови, здійснює розгалужена структура органів публічного управління, які представляють і законодавчу владу, і виконавчу владу, і місцеве самоврядування; у цьому процесі беруть участь також різні колегіальні органи й інститути громадянського суспільства. Розглянемо детально структуру органів влади, що провадять державну мовну політику, їх основні функції та з'ясуємо, чи здатна вона на практиці забезпечити реалізацію цієї політики, виконання Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова – успішна країна”, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 р. № 596-р, та інших нормативно-правових актів на всіх рівнях управління.

Вищий рівень. Відразу зазначимо, що всі закони в нашій країні ухвалюються виключно Верховною Радою України за встановленою процедурою. Зауважимо, що певні повноваження щодо втручання в цей процес є й у Президента України, проте в межах нашого дослідження це не є предметом для розгляду.

Для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, відповідно до чинного законодавства з числа народних депутатів України утворюються комітети Верховної Ради України (далі – комітети). Так, Постановою Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року № 19-IX 4 “Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання” законопроектну

роботу, підготовку і попередній розгляд питань провадження державної політики у сфері розвитку та використання державної мови та мов національних меншин в Україні покладено на Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики.

Для того, щоб адекватно аналізувати ефективність роботи цього комітету, слід зазначити, що до предметів його відання віднесені ще такі питання: культурно-просвітницька діяльність (видавнича справа, бібліотечна справа, народні художні промисли); культурно-мистецька діяльність (професійні творчі спілки, театри, музика, школи естетичного виховання, арт-ринок, дизайн, галереї, організація виставок, концертів, фестивалів тощо); медійна індустрія (телебачення, ОТТ та IPTV, платформи з розповсюдження інформації, радіо), національна кіноіндустрія; аудіовізуальний ринок; рекламна діяльність; охорона історико-культурної спадщини (музейна справа, архівна справа, діяльність заповідників, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей); друковані, електронні засоби масової інформації, у тому числі соціальні медіа, мережа Інтернет; туризм та туристична діяльність; курорти та рекреаційна діяльність; державна політика у сфері свободи совісті та релігійних організацій; засади благодійної діяльності, у тому числі меценатської; державна політика у сфері інформації та інформаційної безпеки (крім питань, що належать до сфери національної безпеки та оборони); державна політика у сфері сімейно-шлюбних відносин; державна політика сприяння становленню інституту сім'ї, забезпечення надання державної допомоги сім'ям з дітьми, захисту безпритульних дітей, оздоровлення та відпочинку дітей; демографічна політика [4].

Центральний рівень. Головним органом виконавчої влади, на який покладено обов'язки щодо аналізу, формування та реалізації державної мовної політики, сьогодні є Міністерство культури та інформаційної політики України (далі – МКІП) – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Однак треба зауважити, що, крім питань мовної політики, зазначене відомство опікується ще

цілою низкою важливих для розвитку країни питань. Відповідно до Положення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885, МКІП є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури, популяризації України у світі, державного іномовлення, інформаційного суверенітету України (у частині повноважень з управління цілісним майновим комплексом Українського національного інформаційного агентства “Укрінформ”) та інформаційної безпеки, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах кінематографії, відновлення та збереження національної пам’яті, міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні, мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей. МКІП є також головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику в інформаційній та видавничій сфері, у сфері телебачення і радіомовлення, у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду). Структуру апарату Міністерства культури та інформаційної політики України, затверджено наказом Міністерства культури та інформаційної політики України 16 лютого 2021 року № 100. Чисельність апарату Міністерства культури та інформаційної політики України, всього: 260 одиниці, Директорат взаємодії (10 од.) – Експертна група з релігій та етнополітики (4 од.) – Експертна група з державної мови (4 од.)

Аналіз та формування мовної політики забезпечують два колегіальні органи при зазначеному міністерстві: Координаційна рада з питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України та Експертна група з питань мовної політики.

Координаційна рада з питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України при Міністерстві культури й інформаційної політики (далі – Рада) є постійно діючим консультативно-дорадчим органом, утвореним із метою сприяння узгодженню дій влади, науковців і громадських

інституцій щодо застосування української мови в діяльності органів влади, підприємств, установ і організацій усіх форм власності, аналізу процесів, що відбуваються в мовній сфері як в Україні, так і за її межами, надання фахових консультацій, розроблення проектів ухвал, законів і програм, що стосуються питань, пов'язаних із забезпеченням функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Рішення Ради приймається відкритим голосуванням і носить рекомендаційний характер.

Відповідно до положення *Експертна група з питань мовної політики* (далі – Експертна група) є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, який утворюється для вивчення проблемних питань, пов'язаних із реалізацією державної мовної політики. Основними завданнями Експертної групи є проведення комплексного аналізу сучасної мовно-культурної ситуації в Україні.

До складу Експертної групи входять представники органів державного управління, науковці, громадські діячі та ін. Вважаємо за доцільне проаналізувати склад цього органу з позицій різнобічного впливу на ефективність його діяльності. Наприклад, до складу експертної групи з питань мовної політики, утвореної постановою КМУ від 19 вересня 2018 р. № 761, увійшли: віцепрем'єр-міністр України (голова Експертної групи), Міністр МКІП (перший заступник голови Експертної групи), заступник Міністра МКІП (заступник голови Експертної групи), Генеральний директор директорату державної мовної політики МКІП (секретар Експертної групи), заступник Міністра освіти і науки, заступник Міністра молоді та спорту, заступник Міністра закордонних справ, заступник Міністра фінансів, Державний секретар МІП, Перший заступник Голови Держкомтелерадіо, Голова Українського інституту національної пам'яті, Директор департаменту розвитку підприємництва та регуляторної політики Мінекономрозвитку, заступник начальника управління "Н" СБУ (за згодою), директор Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук (за згодою), директор Інституту

української мови Національної академії наук (за згодою), директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук (за згодою), директор Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук (за згодою), професор кафедри міжнародного права і спеціальних правових наук Національного університету “Києво-Могилянська академія” (за згодою), професор кафедри мовознавства Інституту славістики Віденського університету, президент Міжнародної асоціації українців (за згодою), старший науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса Національної академії наук (за згодою), професор кафедри української мови Національного університету “Києво-Могилянська академія”, провідний науковий співробітник Інституту української мови Національної академії наук (за згодою), член правління ПАТ “НСТУ” (за згодою), аналітик аналітичного центру Асоціації міст України (за згодою), народні депутати України (за згодою), експерти, громадські активісти, представники громадських об’єднань, у тому числі корінних народів і національних меншин (за згодою).

Слід визнати, що такий потужний склад Експертної групи уможливорює ефективність її роботи у виконанні поставлених завдань.

Отже, МКІП формує державну мовну політику в цілому та подає її на затвердження до ВРУ, а реалізують її безпосередньо ЦОВВ (комітети, ради, комісії, служби), діяльність яких спрямовується і координується через Міністра культури та інформаційної політики, а також іншими міністрами, які наділені певними повноваженнями. Так, МКІП безпосередньо керує певними службами й комітетами, до кола обов’язків яких також входять завдання щодо реалізації мовної політики. ЦОВВ, діяльність яких спрямовується і координується через Міністра культури та інформаційної політики, такі:

- Державна служба України з етнополітики та свободи совісті;
- Державне агентство України з питань кіно;
- Державний комітет телебачення і радіомовлення України;
- Український інститут національної пам’яті;
- Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти;

- Державне агентство розвитку туризму України;
- Державна інспекція культурної спадщини України.

Аналіз нормативних документів, які регламентують роботу цих служб на предмет участі в реалізації мовної політики, дозволяє узагальнити їх функції та завдання в цій площині:

Так, Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти здійснює державний контроль за додержанням вимог мовного законодавства у сфері мистецтв.

Державна інспекція культурної спадщини України здійснює контроль за збереженням культурної спадщини.

Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, пропагуючи єдність у розмаїтті, одним із основних принципів діяльності визначає свободу спілкування різними мовами і передбачає відповідальність за вільне володіння державною мовою.

Державний комітет телебачення і радіомовлення України відповідно до покладених на нього завдань забезпечує дотримання державної мовної політики у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері.

Державне агентство України з питань кіно здійснює контроль за дотриманням квоти демонстрування національних фільмів під час використання національного екранного часу, умов розповсюдження і демонстрування фільмів, у т.ч. мовного режиму.

Серед основних завдань *Українського інституту національної пам'яті* – реалізація державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу; нейтралізація загроз, які виникають внаслідок інформаційно-психологічної війни, зневажливого ставлення до української мови і культури, спотворення історії України тощо.

Певні завдання щодо формування та реалізації мовної політики покладені на інші міністерства, зокрема Міністерство освіти (МОН) та Міністерство закордонних справ (МЗС). Завданнями МОН є забезпечення неухильного дотримання закладами освіти законодавства в частині провадження освітнього

процесу українською мовою на всіх рівнях здобуття освіти; видання навчально-методичних матеріалів, словників з української мови в друкованому та електронному форматах, забезпечення через онлайн-ресурси доступу до них та ін.

МЗС забезпечує захист мовних прав осіб, які мають українське етнічне походження або за походженням з України, у країнах їх проживання, зокрема права на навчання українською мовою та її вивчення в закладах освіти цих країн; здійснює підтримку громадських ініціатив, спрямованих на популяризацію та вивчення української мови за кордоном та ін.

Складову мовної політики щодо *розвитку й захисту державної мови* формують та реалізують такі основні установи та владні структури:

Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, який є провідним багатопрофільним центром лінгвістичних досліджень в Україні. Його співробітники розробляють теорію й методологію мовознавства, вивчають історію, структуру та функціонування слов'янських, германських, романських і балтійських мов. Головна місія цього інституту – здобувати й поширювати нові знання про мову, сприяючи духовному розвитку суспільства. Тривалий час він був єдиною мовознавчою установою та центром багатоаспектного вивчення української мови, очолював і координував усю мовознавчу роботу в Україні.

Інститут української мови НАН України – науково-дослідна установа, де всебічно вивчають українську мову, головний координаційний центр в Україні з проблем дослідження української мови: її функціонування в суспільстві, розповсюдження, нормативності, структури, історії, національно-культурного значення тощо.

Важливою науковою та суспільною проблемою залишається утвердження позицій української мови як державної у мовно-культурному просторі України, формування передумов досягнення мовної гармонійності у житті суспільства. *Українська національна комісія з питань правопису* при Кабінеті Міністрів України здійснює організаційне та науково-методичне забезпечення підготовки Українського правопису.

Щодо інституцій безпосереднього захисту мови, як зазначалось вище, існування “мовних патрулів” чи “мовної поліції” Законом України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” не передбачено. Натомість утворено дві нові інституції: Національну комісію зі стандартів державної мови та Уповноваженого із захисту державної мови.

Національна комісія зі стандартів державної мови (далі – Комісія) центральний зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через міністра, який очолює центральний орган виконавчої влади у сфері освіти й науки.

Комісія здійснює опрацювання та утвердження стандартів української мови як державної. Завданням Комісії є збереження та розвиток державної мови через встановлення стандартів державної мови і методів перевіряння рівня володіння державною мовою, необхідного для набуття громадянства чи зайняття визначених законами посад.

Уповноважений із захисту державної мови (далі – Уповноважений, мовний омбудсмен) – посадова особа в Україні, завданнями якого є:

- захист української мови як державної;
- захист права громадян України на отримання державною мовою інформації та послуг у сферах суспільного життя, визначених Законом, на всій території України й усунення перешкод та обмежень у користуванні державною мовою. Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Уповноважений із захисту державної мови розглядає скарги щодо порушення вимог Закону. Їх можна подати письмово (у тому числі електронно) впродовж шести місяців з дня виявлення заявником порушення.

Ще один орган, який слід виокремити, – *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення* – конституційний, постійний колегіальний, наглядовий та регуляційний державний орган України в галузі телерадіомовлення. Основними напрямками діяльності Національної ради є гарантування інформаційної безпеки України, підтримка розвитку вітчизняних

телерадіоорганізацій, сприяння збільшенню в ефірі національних телерадіокомпаній частки вітчизняного інформаційного продукту (творів національної культури), контроль за використанням державної мови у сфері реклами (вся реклама на телебаченні, радіо, а також у друкованих виданнях має бути виконана лише українською мовою) та ін.

Регіональний рівень. Завдання щодо реалізації державної мовної політики на регіональному рівні покладені на департаменти культури і туризму її обласних державних адміністрацій, а також на департаменти освіти і науки. При обласних державних адміністраціях утворені Громадські ради, які також серед інших питань періодично розглядають мовні проблеми регіону.

Аналіз положень, структур та планів роботи зазначених департаментів вказує на те, що мовна політика в регіонах провадиться за залишковим принципом, немає навіть окремого фахівця, який би опікувався мовними проблемами в регіоні. Щодо громадської ради при адміністраціях, яка створена для участі громадськості в управлінні регіоном, то серед її складу теж немає представників громадськості, які б опікувались зазначеними питаннями. Все це вказує на здебільшого формальний підхід до реалізації мовної політики на регіональному рівні. Вся надія на громадськість, проте не в усіх регіонах вона досить потужна та дієва щодо принципових мовних питань. Представництв центральних органів виконавчої влади Міністерства культури та інформаційної політики в регіонах немає. Як зазначено в одному нормативному акті, "...аби унеможливити корупційні ризики, які часто виникають, коли в одному місці зосереджені ті, кого контролюють, і ті, хто контролює".

Місцевий рівень. Постановою "Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 р. № 606" (зі змінами від 28 грудня 2020 р. № 1336) згруповано структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій за напрямками реалізації їхніх повноважень щодо:

- здійснення виконавчої влади;
- здійснення окремих повноважень органів місцевого самоврядування.

У структурі місцевих адміністрацій (а слід зважати на те, що недавно відбулось суттєве укрупнення районів областей) залишилися відділи освіти і культури, до основних завдань яких додано – “також реалізація мовної політики”.

Стосовно повноважень сільських, селищних, міських рад слід зазначити таке. При визначенні повноважень цих рад законодавець застосував дуалістичний підхід, унаслідок чого ради отримали як власні повноваження, так і делеговані державою. Вичерпний перелік їх містить стаття 26 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”. Іншою особливістю повноважень ради є те, що ухвалені нею рішення не можуть втілюватися в життя без участі інших спеціально створених органів місцевого самоврядування, якими є виконавчі органи ради. Повноваження виконавчих органів поділяються також на два види:

- власні (самоврядні) – такі, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування;
- делеговані – такі, що входять до компетенції органів виконавчої влади, якими держава “поділилася” із виконавчими органами рад.

Відповідно до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” повноваження виконавчого комітету серед інших поширюються на сферу соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку (стаття 27) та сферу освіти, охорони здоров’я, культури, фізкультури і спорту (стаття 32). Громадянська активність, у тому числі в питаннях відстоювання мовних прав, на місцевому рівні ще нижча, ніж на регіональному.

Структура органів державної влади та інших організацій і установ, відповідальних за формування та реалізацію державної мовної політики (суб’єктів політики), представлена на рисунку.

на участь у формуванні мовної політики, існують й активно впливають на процеси провадження політики, чого не можна сказати про нижчі рівні влади. Їхні представники – члени експертних та робочих груп для випрацювання мовної політики.

Серед найбільш активних можна відзначити такі структури:

- Всеукраїнська координаційна рада громадських організацій захисту державної мови;
- Координаційна рада із захисту української мови та культури;
- Всеукраїнське громадське об'єднання “Товариство “Знання”” України та ін.

На підставі представленого вище можна зробити висновок про те, що в державі створено розгалужену структуру, на яку покладене завдання провадження мовної політики, хоча окремого органу так і не створено. Разом із тим така розпорошеність функцій на багаторівневе підпорядкування суттєво знижує результативність та, власне, не встановлює відповідальності за результати цієї політики. До того ж аналіз основних повноважень вказує здебільшого на рекомендаційний характер рішень зазначених владних структур. Серед небагатьох винятків можна назвати Уповноваженого із захисту державної мови, Національну раду з питань телебачення та радіомовлення та опосередковано Національну комісію зі стандартів державної мови.

Досліджуючи це питання, О. Куць визначив найважливіші подальші кроки: створити центральний орган із повноцінною вертикаллю спеціалізованих органів для здійснення мовної політики в галузі мовного планування і будівництва; упорядкувати й наповнити змістом механізми контролю за дотриманням чинного законодавства щодо мови [1]. Інші науковці теж акцентують на визначенні центрального органу виконавчої влади з питань державної мовної політики з уже існуючих державних структур, або створенні нового органу (Міністерства мовної та інформаційної політики, Інституту державної мовної політики, департаменту мовної політики, комітету з підтримки української мови тощо).

Висновки. У цілому поділяючи думки науковців із цього питання, звертаємо увагу на те, що структура органів влади для провадження мовної політики і так досить розгалужена і представлена саме на центральному рівні. Тому вдосконалення потребують, скоріше, методи управління, співпраці, комунікації та ін. Більше проблем, на нашу думку, зі структурно-функціональним забезпеченням провадження політики саме на регіональному та місцевому рівнях. При цьому слід зробити акцент на тому, що саме на цих рівнях безпосередньо й відбувається реальна реалізація мовної політики, вони є найближчими до громадян та їхніх проблем.

Насамкінець зазначимо, що наукові дослідження щодо ефективності сучасних структур доводять, що “класичні” установи як тип організаційного структурування нині є вкрай неефективними. Реалії сьогодення вимагають принципово нового типу управління, який ґрунтуватиметься на численних “П”: прозорості, партнерстві, пошуку перспектив, проектному принципі, правильних пріоритетах. Усе це неможливе без розширення комунікацій та зміни їхнього характеру. Наприклад, у європейських практиках управління вже існують такі структури для вироблення політик, до складу яких входять представники різних публічних організацій, і ці структури не підпорядковані жодній з них.

Список використаних джерел

1. Куць О. М. Мовна політика в державотворчих процесах України : навч. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. 275 с.
2. Мамонова В. В. Публічне управління та адміністрування: співвідношення та суб'єктний склад. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. праць. 2020. № 1 (57). С. 29–36.
3. Панченко Г. О. Комплексний механізм реалізації державної мовної політики в Україні: обґрунтування доцільності впровадження. *Теоретичні та прикладні питання державотворення* : електронне наукове фахове видання. 2011. Вип. 1. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/index.html>.
4. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року № 19-IX 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-IX#Text>.

References

1. Kuts, O.M. (2004). *Movna polityka v derzhavotvorchykh protsesakh Ukrainy* [Language policy in the state-building processes of Ukraine]. Kharkiv: KhNU im. V.N. Karazina [in Ukrainian].
2. Mamonova, V.V. (2020). *Publichne upravlinnia ta administruvannia: spivvidnoshennia ta subiektnyi sklad* [Public administration and administration: ratio and subject composition]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual problems of public administration, 1 (57), P. 29–36* [in Ukrainian].
3. Panchenko, H.O. (2011). *Kompleksnyi mekhanizm realizatsii derzhavnoi movnoi polityky v Ukraini: obgruntuvannia dotsilnosti vprovadzhennia* [Complex mechanism of realization of the state language policy in Ukraine: substantiation of expediency of introduction]. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia – Theoretical and applied issues of state formation: electronic scientific professional publication, 1*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/index.html> [in Ukrainian].
4. Pro perelik, kilkisnyi sklad i predmety vidannia komitetiv Verkhovnoi Rady Ukrainy deviataho sklykannia Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 29 serpnia 2019 r. № 19-IX 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-IX#Text> [in Ukrainian].

Bihari M. I.,

Postgraduate student of the Ukrainian language department KRI NAPA, Kharkiv

ORCID 0000-0001-8559-5112

Improving the organizational mechanism of the state language policy formation and implementation in Ukraine

The need for state influence on the regulation of language relations is actualized by the multifunctionality of the state language as a social institution that ensures the proper functioning of the national organism, serves as a means of official communication in the country. In addition, the state language is one of the main features of the state, which allows it to be identified as an independent and sovereign state. Today, the study of the state language policy principles in Ukraine has received enough attention from academia, various centers of activists, intellectuals and others.

In the conditions of unplanned unsystematic development of language relations in Ukraine, caused by a number of objective and subjective factors, researches of approaches to formation of effective public administration system in this specified sphere, and also interrelations of its constituent elements become more and more important. An important thing is organizational

structure of government, the rationality of which determines the success of the entire management system.

Therefore, the organizational mechanism for the state language policy implementation is, first of all, a system designed for the practical implementation of state policy in the field of language relations, which (system) has a certain structure and methods of regulation and development of such relations (tasks, functions, powers, measures etc). All this reveals the concept of structural and functional support for the implementation of state language policy.

Based on the fact that language policy has two components (for the regulation of language relations, development and protection of language), the structure of the organizational mechanism of public management should reflect these areas. Therefore, the main subjects of formation and implementation of language policy in the field of language relations regulation are: the Verkhovna Rada of Ukraine (Committee on Humanitarian and Information Policy), the Ministry of Culture and Information Policy, the Ministry of Education and Science, other ministries, central collegial bodies (councils, council experts, commissions, etc), relevant structural subdivisions of oblast and rayon state administrations, territorial bodies of CEBs, executive committees of local self-government bodies in territorial communities, settlement, mayors of territorial communities, public institutions and organizations, etc.

Regarding another component of language policy – the development and protection of state language, in addition to above mentioned authorities, the following entities should be identified: the Commissioner for the Protection of the State Language, the Institute of Ukrainian Language of the NAS of Ukraine, the Institute of Linguistics, O. O. Potebny NAS of Ukraine, T. G. Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine, the National Commission on Spelling under the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Coordinating Council for the Use of the Ukrainian Language in All Spheres of Public Life under the Ministry of Culture and Information Policy, the National Commission on State Language Standards, and public institutions and organizations.

Based on all these bodies, it can be concluded that the state has created an extensive structure at the central level, which is tasked with conducting language policy, although a separate body has not been created. In our opinion, there are almost no more problems with the structural and functional support of policy implementation at the regional and local levels. At the same time, it should be emphasized that it is at these levels that the real implementation of language policy takes place, they are the closest to the citizens and their problems.

Key words: state language policy of Ukraine, mechanism of public administration, organizational mechanism of management, structure, powers.

Надійшла до редколегії 31.05.2021 р.